INGLIZ VA O‘ZBEK ADABIYOTIDA BADIIY OBRAZ YARATISH VOSITALARINING QIYOSIY TAHLILI

Oripova Malika Raxmonovna
S.H. Sirojiddinov nomidagi akademik litsey, ingliz tili o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek adabiyotida badiiy obraz yaratish vositalarining lingvopoetik va estetik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tadqiq etiladi. Tadqiqot materiali sifatida William Shakespeare’ning “Hamlet” tragediyasi hamda Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani tanlangan. Asarlarda metafora, o‘xshatish, sifatlash, ramz, portret tasviri, dialog va psixologik tasvirning personajlar xarakterini shakllantirish, ruhiy kechinmalarini ifodalash hamda asarning g‘oyaviy mazmunini ochishdagi vazifalari o‘rganiladi. Tadqiqotda qiyosiy-tipologik, tavsifiy va kontekstual tahlil metodlaridan foydalaniladi. Tahlil natijalari badiiy obraz yaratish vositalari har ikki adabiyotda umuminsoniy mazmunni ifodalashga xizmat qilishini, biroq ularning qo‘llanish xususiyatlari janr, tarixiy sharoit, milliy-madaniy muhit va muallifning individual uslubi bilan belgilanishini ko‘rsatadi. Olingan xulosalar qiyosiy adabiyotshunoslik va badiiy matn tahlilida mazkur yondashuvning ilmiy-amaliy ahamiyatini asoslaydi.

Kalit so‘zlar: badiiy obraz, obraz yaratish vositalari, qiyosiy adabiyotshunoslik, lingvopoetika, metafora, o‘xshatish, sifatlash, ramz, portret, psixologik tasvir, dialog, milliy-madaniy xususiyatlar.

KIRISH

Badiiy adabiyot inson va jamiyat hayotini, shaxsning ichki dunyosini, ijtimoiy munosabatlarni hamda tarixiy voqelikni estetik jihatdan anglashning muhim vositalaridan biridir. Adabiy asarda voqelikning badiiy talqini, avvalo, obrazlar tizimi orqali namoyon bo‘ladi. Yozuvchi inson xarakteri, ruhiy kechinmalari, dunyoqarashi va xatti-harakatlarini muayyan badiiy shaklda ifodalash orqali kitobxonning estetik tafakkuriga ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, badiiy obraz yaratish vositalarini o‘rganish adabiyotshunoslikning dolzarb ilmiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Badiiy obrazning ta’sirchanligi va mazmuniy teranligi metafora, o‘xshatish, sifatlash, ramz, portret tasviri, dialog hamda psixologik tasvir kabi vositalarning mahorat bilan qo‘llanishiga bog‘liq. Ushbu vositalar voqelikni oddiy tasvirlash bilan cheklanmay, personajlarning ichki ziddiyatlarini ochish, voqealarning hissiy ta’sirini kuchaytirish va asarning g‘oyaviy yo‘nalishini belgilashga xizmat qiladi. Badiiy vosita matn tarkibida boshqa unsurlar bilan munosabatga kirishganida, uning estetik imkoniyatlari yanada keng namoyon bo‘ladi.

Ingliz va o‘zbek adabiyoti turli tarixiy hamda madaniy sharoitlarda rivojlangan bo‘lsa-da, inson xarakterini anglash, axloqiy tanlovni yoritish va shaxs bilan jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarni tasvirlash kabi umumiy badiiy vazifalarga ega. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar, ijtimoiy muhit, adabiy an’analar va janr xususiyatlari obraz yaratish usullarining o‘ziga xosligini belgilaydi. Mazkur jihatlarni qiyosiy o‘rganish adabiyotlar o‘rtasidagi yaqinlik va farqlarni aniqroq tushunish imkonini beradi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi ingliz va o‘zbek adabiyotidagi badiiy tasvir vositalarini qiyosiy o‘rganish orqali ularning umumiy estetik qonuniyatlari va milliy-madaniy xususiyatlarini aniqlash zarurati bilan belgilanadi. Bunday tahlil faqat nazariy ahamiyatga ega bo‘lib qolmay, badiiy matnni o‘qish, talqin qilish va adabiy-estetik baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishda ham muhimdir.

Tadqiqotning maqsadi William Shakespeare’ning “Hamlet” tragediyasi va Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani misolida badiiy obraz yaratish vositalarining funksional xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun tasviriy vositalarning nazariy xususiyatlarini

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

yoritish, tanlangan asarlardagi vazifalarini aniqlash, personajlarning ruhiy holatini ochishdagi o‘rnini ko‘rsatish hamda janr va madaniy muhit bilan bog‘liqligini tahlil qilish vazifalari belgilandi.

Tadqiqot obyekti sifatida “Hamlet” tragediyasi va “O‘tkan kunlar” romani belgilandi. Tadqiqot predmetini esa ushbu asarlarda badiiy obraz yaratish vositalarining qo‘llanishi, mazmuniy vazifalari va estetik imkoniyatlari tashkil etadi.

1. ADABIYOTLAR TAHLILI VA NAZARIY ASOSLAR

Badiiy obraz va tasviriy vositalar masalasi adabiyotshunoslik nazariyasida muhim o‘rin tutadi. M. H. Abrams va Geoffrey G. Harphamning A Glossary of Literary Terms asarida adabiy atamalar, obrazlilik va badiiy ifoda vositalarining nazariy asoslari tizimlashtirilgan. Ushbu manba adabiy matnni tahlil qilishda metafora, ramz va boshqa ifoda shakllarining mazmunini anglash uchun nazariy asos yaratadi.

Badiiy matnni lingvopoetik jihatdan o‘rganishda til birliklarining nafaqat lug‘aviy ma’nosi, balki ularning kontekstda yuzaga keladigan estetik va hissiy vazifalari ham muhim hisoblanadi. Badiiy vositaning ahamiyati uning mavjudligi bilangina belgilanmaydi; u personaj xarakterini ochish, muallif munosabatini ifodalash yoki asarning umumiy mazmunini chuqurlashtirish jarayonida qanday vazifa bajarishi bilan belgilanadi.

William Shakespeare ijodiga bag‘ishlangan adabiy tadqiqotlarda “Hamlet” tragediyasining falsafiy mazmuni, dramatik ziddiyatlari va bosh qahramon ruhiyatining murakkabligi alohida e’tirof etiladi. Asardagi ichki monologlar, metaforik ifodalar va dramatik dialoglar qahramonning fikrlash jarayoni hamda axloqiy tanlovlarini yoritishga xizmat qiladi.

Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romaniga bag‘ishlangan tadqiqotlarda badiiy til, leksik-uslubiy vositalar, personajlar nutqi va milliy-madaniy birliklarning estetik vazifalariga e’tibor qaratiladi. Jumladan, E. Tursunovning 2025-yilda chop etilgan tadqiqotida romandagi o‘xshatish, sinekdoxa, antiteza va ellipsis kabi vositalarning badiiy matn kompozitsiyasi, tarixiy muhit va personajlarning ichki dunyosini ifodalashdagi ahamiyati yoritilgan [4]. Z. M. Suyunovaning tadqiqotida esa roman personajlari tipologiyasi, qarama-qarshilik va parallel tasvirning badiiy vazifalari tahlil qilingan [5].

Mavjud ilmiy qarashlar ushbu maqolaning nazariy asosini tashkil etadi. Mazkur tadqiqotning asosiy yo‘nalishi tasviriy vositalarni alohida sanab o‘tishdan ko‘ra, ularning turli janr va madaniy muhitlarda qanday badiiy vazifa bajarishini qiyosiy o‘rganishga qaratiladi. Shu tariqa, nazariy qarashlar konkret adabiy material bilan bog‘lanib, obraz yaratish vositalarining funksional xususiyatlarini ochishga yordam beradi.

2. TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot sifat tahliliga asoslangan bo‘lib, unda qiyosiy-tipologik, tavsifiy va kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Ushbu metodlarning birgalikda qo‘llanishi badiiy vositalarni faqat shakliy jihatdan tavsiflash bilan cheklanmasdan, ularning asar mazmuni va personajlar xarakteri bilan munosabatini aniqlash imkonini beradi.

Qiyosiy-tipologik metod ikki asarda obraz yaratish vositalarining umumiy va farqli xususiyatlarini aniqlash uchun qo‘llanildi. Ushbu metod orqali badiiy vositalarning personaj xarakteri, ruhiy holati va asarning g‘oyaviy mazmunini yoritishdagi vazifalari taqqoslandi. Tavsifiy metod metafora, o‘xshatish, sifatlash, ramz, portret, dialog va psixologik tasvirning badiiy xususiyatlarini izohlashga xizmat qildi.

Kontekstual tahlil metodi tasviriy vositalarning mazmunini voqealar rivoji, personajlar munosabatlari, tarixiy sharoit va milliy-madaniy muhit bilan bog‘liq holda o‘rganish imkonini berdi. Badiiy ifoda alohida jumla yoki so‘z doirasida emas, balki uning asardagi vazifasi va boshqa matniy unsurlar bilan aloqasi asosida talqin qilindi.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Tadqiqot materiali sifatida William Shakespeare'ning "Hamlet" tragediyasi va Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani tanlandi. Tahlilda asarlarning janriy xususiyatlari ham hisobga olindi: "Hamlet" dramatik asar bo'lgani uchun dialog va monologning sahnaviy vazifalariga, "O'tkan kunlar" esa roman bo'lgani uchun muallif bayoni, personajlar nutqi va voqealar tasvirining o'zaro munosabatiga alohida e'tibor qaratildi.

Tadqiqot miqdoriy hisob-kitob yoki statistik umumlashtirishga emas, balki badiiy vositalarning mazmuniy, funksional va estetik xususiyatlarini sifat jihatidan aniqlashga yo'naltirildi. Shu sababli xulosalar aynan tanlangan ikki asar va ko'rib chiqilgan misollar doirasida talqin qilinadi.

3. TADQIQOT NATIJALARI VA TAHLIL

3.1. "Hamlet" tragediyasida badiiy obraz yaratish vositalari

William Shakespeare'ning "Hamlet" tragediyasi inson ruhiyatidagi ziddiyatlar, axloqiy mas'uliyat, haqiqatni izlash va shaxsning ichki kurashini badiiy ifodalashi bilan ajralib turadi. Asarda bosh qahramon xarakteri uning xatti-harakatlari bilangina emas, balki ichki monologlari, metaforik ifodalari, ramziy obrazlar va boshqa personajlar bilan muloqoti orqali ham ochib beriladi. Dramatik harakat va qahramonning ichki mushohadalari o'zaro bog'lanib, asarning g'oyaviy qatlamlarini shakllantiradi.

Tragediyada metafora qahramonning ruhiy holatini ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. Asarning birinchi pardasi, ikkinchi sahnasida Hamlet dunyoni "an unweeded garden" — "begona o'tlar bosgan qarovsiz bog'" sifatida tasavvur qiladi [1]. Mazkur metafora qahramonning hayotga nisbatan tushkun munosabati, atrofidagi voqelikdan noroziligi va ma'naviy tartibsizlik haqidagi tasavvurlarini ifodalaydi.

Bu yerda bog' obrazi oddiy tabiat manzarasi vazifasini bajarmaydi. Qarovsiz qolgan bog' tasviri Hamlet nazarida tartibning buzilishi va hayotning ma'naviy jihatdan izdan chiqishini anglatadi. Natijada tashqi voqelik tasviri qahramonning ichki kechinmalari bilan uyg'unlashib, asarning dramatik mazmunini chuqurlashtiradi. Metafora shu tariqa qahramonning ruhiy holatini ixcham, ammo ta'sirchan shaklda ifodalaydi.

Tragediyada ichki monolog ham obraz yaratishning yetakchi vositalaridan biridir. Hamletning o'z-o'ziga murojaatlari uning fikrlash jarayoni, qaror qabul qilishdagi ikkilanishlari va inson hayotiga doir falsafiy mushohadalarini namoyon etadi. Ichki monolog orqali kitobxon qahramonning tashqi xatti-harakatlari ortida kechayotgan ruhiy jarayonlarni anglaydi. Bu vosita tomoshabin yoki o'quvchini voqealarning faqat tashqi rivoji bilan emas, balki qahramonning ichki mantiqi bilan ham tanishtiradi.

Dramatik dialoglar personajlarning qarashlari va o'zaro munosabatlarini ochishda muhim ahamiyatga ega. Suhbatlar davomida qahramonlarning fikrlash uslubi, maqsadlari va bir-biriga bo'lgan munosabati namoyon bo'ladi. Dialogdagi qarama-qarshi fikrlar va kinoyali ifodalar dramatik ziddiyatni kuchaytirib, voqealar rivojiga ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, dialog qahramonlarning o'zlari anglagan va boshqalardan yashirayotgan fikrlari o'rtasidagi farqni ko'rsatish imkonini beradi.

Ramziy ifodalar ham tragediyaning badiiy tuzilishida muhim o'rin tutadi. Asardagi ayrim obrazlar va voqealar personajlarning shaxsiy taqdiri bilan bir qatorda, axloqiy va ijtimoiy muammolarni ham anglatadi. Shu sababli tasviriy vositalar qahramonning ichki dunyosini yoritish bilan birga, tragediyaning falsafiy mazmunini ham boyitadi. Bunday ko'p qatlamlilik asarning turli davrlarda qayta talqin qilinishiga imkon beruvchi xususiyatlardan biridir.

Demak, "Hamlet" tragediyasida metafora, ichki monolog, dialog va ramziy ifodalar o'zaro uyg'unlashib, bosh qahramonning ruhiy murakkabligi va asarning asosiy ziddiyatlarini badiiy jihatdan ochib beradi. Mazkur vositalarning ta'siri ularning alohida qo'llanishidangina emas, balki dramatik vaziyat va umumiy kompozitsiya bilan bog'liqligidan kelib chiqadi.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

3.2. “O‘tkan kunlar” romanida badiiy obraz yaratish vositalari

Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani o‘zbek adabiyotida inson xarakteri, oilaviy munosabatlar va tarixiy-ijtimoiy voqelikni badiiy talqin etishning muhim namunalaridan biridir. Asarda personajlarning individual xususiyatlari ularning nutqi, xatti-harakatlari, ruhiy kechinmalari va o‘zaro munosabatlari orqali shakllantiriladi. Muallif voqealar tasviri bilan qahramonlarning ichki holatini bog‘lab, shaxsiy taqdir va ijtimoiy muhit o‘rtasidagi munosabatlarni ko‘rsatadi.

Romandagi Otabek va Kumush obrazlari turli badiiy vositalarning o‘zaro uyg‘unligi orqali ochib beriladi. Ularning xarakterini anglashda faqat tashqi tasvir emas, balki qarorlar qabul qilish jarayoni, boshqa personajlar bilan muloqot va murakkab vaziyatlarga munosabat ham muhim ahamiyat kasb etadi. Personajlarning fazilatlari voqealar davomida namoyon bo‘lib, o‘quvchining ular haqidagi tasavvurini bosqichma-bosqich shakllantiradi.

Otabek obrazi yangicha fikrlash, mas’uliyat va mavjud ijtimoiy tartiblar haqida mustaqil mushohada yuritish xususiyatlari bilan ajralib turadi. Kumush obrazi esa samimiyat, sadoqat va ma’naviy qat’iyat kabi fazilatlarni namoyon etadi. Ushbu xususiyatlar personajlarning voqealarga munosabati va o‘zaro munosabatlari orqali badiiy ifodasini topadi. Shu jihatdan ularning xarakteri faqat muallif tavsifi bilan emas, balki voqealar jarayonidagi tanlov va harakatlar orqali ham ochiladi.

Portret tasviri romanda qahramonlarning tashqi qiyofasini gavdalantirish bilan birga, ularning badiiy individualligini shakllantirishga xizmat qiladi. Biroq personaj xarakterini faqat tashqi ko‘rinish orqali to‘liq anglab bo‘lmaydi. Qahramonning ichki dunyosi, avvalo, uning nutqi, xatti-harakati, qarorlari va boshqa insonlarga munosabatida namoyon bo‘ladi. Portret, shu ma’noda, boshqa tasviriy vositalar bilan uyg‘unlashgandagina kengroq estetik mazmun kasb etadi.

Dialog romandagi obraz yaratish vositalari orasida alohida o‘rin egallaydi. Qahramonlar o‘rtasidagi suhbatlar orqali oilaviy munosabatlar, urf-odatlar, ijtimoiy qarashlar va shaxsiy istaklar o‘rtasidagi ziddiyatlar ochiladi. Personajlarning nutq uslubi va muomala shakllari ularning ijtimoiy muhitini, dunyoqarashini hamda boshqa qahramonlar bilan munosabatini anglashga yordam beradi. Dialoglarning badiiy vazifasi voqeani oldinga siljitish bilan birga, personajlarning ichki qarashlarini bilvosita namoyon etishdan ham iborat.

Psixologik tasvir ham romanning muhim badiiy xususiyatlaridan biridir. Qahramonlarning ikkilanishlari, iztiroblari va ichki kechinmalari voqealar rivoji bilan uzviy bog‘langan. Shaxsiy istaklar, oilaviy majburiyatlar va jamiyat talablari o‘rtasidagi ziddiyatlar personajlarning ruhiy holatiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu orqali muallif inson taqdirining ijtimoiy sharoitlar bilan bog‘liqligini badiiy yoritadi.

Romanning yana bir muhim xususiyati milliy-madaniy birliklar va tarixiy leksikaning qo‘llanishidir. Muomala odobi, qarindoshlik munosabatlari, oilaviy qadriyatlar va urf-odatlar asarda tasvirlangan davrning ijtimoiy muhitini gavdalantiradi. Bunday birliklar faqat milliy koloritni ta’minlab qolmay, personajlarning xatti-harakatlari va qarorlarini tushunish uchun ham muhim kontekst yaratadi. Milliy-madaniy mazmunning badiiy ifodasi asarning tarixiy ishonarliligini ham kuchaytiradi.

E. Tursunovning “O‘tkan kunlar” romanidagi leksik xususiyatlarga bag‘ishlangan tadqiqotida o‘xshatish, sinekdoxa, antiteza va ellipsis kabi uslubiy vositalarning asar kompozitsiyasi, tarixiy sharoit hamda personajlar ichki dunyosini ifodalashdagi o‘rni alohida ko‘rsatiladi [4]. Bu holat romanning badiiy ta’sirchanligi nafaqat syujet va obrazlar tizimi, balki til birliklarining mahorat bilan tanlanishi orqali ham yuzaga kelishini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, “O‘tkan kunlar” romanida dialog, portret, psixologik tasvir va milliy-madaniy birliklar qahramonlarning individual xususiyatlarini ochish, voqealarning hayotiyligini ta’minlash va

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

tarixiy muhitni gavdalantirishda muhim vazifa bajaradi. Bu vositalar o‘zaro bog‘langan holda ishlashi romanning badiiy yaxlitligini ta’minlaydi.

3.3. Ingliz va o‘zbek adabiyotidagi obraz yaratish vositalarining qiyosiy tahlili

“Hamlet” tragediyasi va “O‘tkan kunlar” romanining qiyosiy tahlili badiiy obraz yaratishning umumiy qonuniyatlari bilan birga, turli janr va madaniy muhitlarga xos xususiyatlarni ham aniqlash imkonini beradi. Har ikki asarda tasviriy vositalar qahramon xarakterini ochish va o‘quvchining badiiy voqelikni idrok etishiga ta’sir ko‘rsatish uchun xizmat qiladi. Biroq ularning qo‘llanishi asarning kompozitsiyasi va muallif tanlagan ifoda usuli bilan chambarchas bog‘liq.

Birinchidan, har ikki asarda qahramonning ichki dunyosini ochish asosiy badiiy vazifalardan biri hisoblanadi. Shakespeare Hamletning ruhiy holatini asosan ichki monolog, metafora va dramatik dialoglar orqali ifodalaydi. Qodiriy esa qahramonlarning xarakterini dialog, muallif bayoni, psixologik tasvir va ijtimoiy munosabatlar bilan uyg‘unlikda shakllantiradi. Demak, har ikki ijodkorda ruhiy holatni yoritish muhim bo‘lsa-da, uning badiiy ifodalanish usullari janr imkoniyatlariga qarab farqlanadi.

Ikkinchidan, tasviriy vositalar har ikki asarda asarning g‘oyaviy mazmunini chuqurlashtiradi. “Hamlet”da metafora va ramziy ifodalar axloqiy ziddiyatlar, haqiqatni izlash va insonning ichki kurashini yoritadi. “O‘tkan kunlar”da esa personajlararo munosabatlar, tarixiy muhit va milliy-madaniy birliklar shaxs bilan jamiyat o‘rtasidagi murakkab aloqalarni ochishga xizmat qiladi. Shu jihatdan tasviriy vositalar asarning mazmuniy qatlamlarini bir-biriga bog‘lovchi muhim unsur hisoblanadi.

Uchinchidan, dialog ikkala asarda ham personajlarning individual xususiyatlarini namoyon etuvchi vositadir. Biroq dramatik asarda dialog voqealarning bevosita rivojlanishi, sahnaviy ziddiyatning kuchayishi va personajlar to‘qnashuvini ko‘rsatishda yetakchi o‘rin tutadi. Romanda esa dialog muallif bayoni, portret va psixologik tasvir bilan birgalikda qahramon xarakterini bosqichma-bosqich ochib beradi. Demak, bir xil vosita janrga qarab turli kompozitsion vazifalarni bajarishi mumkin.

To‘rtinchidan, tarixiy va madaniy muhit obrazlarning shakllanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. “Hamlet”da qirollik muhiti, hokimiyat munosabatlari va axloqiy mas’uliyat bilan bog‘liq ziddiyatlar muhim ahamiyatga ega. “O‘tkan kunlar”da esa oila, urf-odatlar, ijtimoiy mavqe va tarixiy sharoit personajlarning qarorlari hamda taqdiriga ta’sir etuvchi omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu farqlar asarlarning milliy-madaniy zaminini va badiiy voqelikni tashkil etish tamoyillarini anglashga yordam beradi.

Beshinchidan, ikki asar o‘rtasidagi farqlarni faqat milliy adabiyot xususiyatlari bilan izohlash yetarli emas. “Hamlet” tragediyasining dramatik tuzilishi va “O‘tkan kunlar” romanining epik bayon imkoniyatlari tasviriy vositalarning qo‘llanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shuning uchun qiyosiy tahlilda milliy-madaniy omillar bilan bir qatorda janr, tarixiy sharoit va muallifning individual uslubini ham hisobga olish zarur.

Umuman olganda, har ikki asarda badiiy obraz yaratish vositalari inson xarakterini ochish, ruhiy kechinmalarni ifodalash va asarning g‘oyaviy mazmunini chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Ularning o‘ziga xosligi esa badiiy tasvirning tashkil etilishi, janr imkoniyatlari va qahramonlar yashayotgan ijtimoiy-madaniy muhit bilan belgilanadi. Bu holat badiiy vositalarni alohida emas, balki butun asar tizimi doirasida tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi.

4. MUHOKAMA

Tahlil natijalari badiiy obrazning shakllanishi alohida tasviriy vositalarning mavjudligi bilangina emas, balki ularning asar tarkibida qanday vazifa bajarishi bilan belgilanishini ko‘rsatadi. Metafora, o‘xshatish, sifatlash, dialog va psixologik tasvir qahramon xarakterini turli jihatlardan ochib berishi

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

mumkin. Ularning badiiy samaradorligi esa asarning umumiy mazmuni, kompozitsiyasi va kontekstiga bog‘liq.

“Hamlet” tragediyasida metafora va ichki monolog qahramonning ruhiy ziddiyatlarini bevosita namoyon etadi. Ushbu vositalar o‘quvchini qahramonning fikrlash jarayoni, axloqiy qarorlari va hayotga munosabati haqida mushohada yuritishga undaydi. “O‘tkan kunlar” romanida esa qahramonlar xarakteri voqealar rivoji, o‘zaro munosabatlar, nutq va tarixiy-madaniy muhit bilan uzviy bog‘liq holda ochiladi.

Bu farqlar bir adabiyotda muayyan badiiy vosita mavjud, ikkinchisida esa mavjud emas, degan xulosaga olib kelmasligi lozim. Aksincha, bir xil vosita turli janr va kontekstlarda turlicha estetik vazifa bajarishi mumkin. Shu jihatdan qiyosiy adabiyotshunoslik badiiy vositalarning tashqi shaklini taqqoslash bilangina cheklanmay, ularning mazmuniy va funksional xususiyatlarini ham o‘rganishi zarur.

Tadqiqotning yana bir muhim jihati milliy qadriyatlar va umuminsoniy masalalarning o‘zaro munosabatidir. Har ikki asarda muhabbat, sadoqat, mas’uliyat, axloqiy tanlov va shaxsning jamiyat bilan munosabati kabi masalalar turli tarixiy-madaniy sharoitlarda badiiy talqin qilinadi. Bu holat adabiyotning milliy xususiyatlarini saqlagan holda umuminsoniy mazmunni ifodalash imkoniyatini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, tadqiqot ikki asar doirasida olib borilgani sababli natijalarni ingliz va o‘zbek adabiyotining barcha davrlari hamda janrlariga to‘liq tatbiq etish mumkin emas. Kelgusida boshqa yozuvchilarning asarlarini jalb etish, badiiy vositalarning matndagi qo‘llanishini kengroq tahlil qilish va aniq misollar asosida ularning funksional xususiyatlarini qiyoslash tadqiqot yo‘nalishini yanada rivojlantirishi mumkin.

Amaliy jihatdan mazkur yondashuv adabiyot darslarida matnni chuqur tahlil qilish, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va badiiy ifoda vositalarini farqlash ko‘nikmalarini shakllantirishga ham yordam beradi. Ikki adabiy an’anani qiyoslash o‘quvchilarga bir xil mavzu yoki insoniy muammo turli tarixiy-madaniy muhitlarda qanday tasvirlanishini anglash imkonini beradi.

XULOSA

Ingliz va o‘zbek adabiyotida badiiy obraz yaratish vositalarining qiyosiy tahlili ushbu vositalarning inson xarakteri, ruhiy kechinmalari va ijtimoiy munosabatlarni badiiy ifodalashdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. William Shakespeare’ning “Hamlet” tragediyasi va Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” romani turli janr hamda madaniy muhitlarda badiiy obrazning qanday shakllanishini o‘rganish uchun muhim material hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, metafora, o‘xshatish, sifatlash, ramz, dialog, portret va psixologik tasvir badiiy obrazning mazmuniy boyligini oshirish, personajlarning individual xususiyatlarini ochish hamda asarning estetik ta’sirini kuchaytirishga xizmat qiladi. Biroq bu vositalarning badiiy vazifasi har doim asar konteksti va kompozitsiyasi bilan birgalikda baholanishi lozim.

“Hamlet” tragediyasida metafora, ichki monolog va ramziy ifodalar bosh qahramonning ruhiy ziddiyatlari, falsafiy mushohadalari va axloqiy tanlovlarini yoritishda muhim o‘rin tutadi. “O‘tkan kunlar” romanida esa dialog, portret, psixologik tasvir va milliy-madaniy birliklar qahramonlarning xarakterini ochish, oilaviy munosabatlarni tasvirlash va tarixiy-ijtimoiy muhitni gavdalantirishga xizmat qiladi.

Ikki asarda badiiy vositalarning umumiy estetik vazifalari mavjud bo‘lsa-da, ularning qo‘llanish xususiyatlari janr, tarixiy sharoit, milliy-madaniy muhit va muallifning individual uslubi bilan belgilanadi. Shu sababli qiyosiy tahlilda ushbu omillarni o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish muhimdir.

Ingliz va o‘zbek adabiyotini qiyosiy o‘rganish badiiy tafakkurning umumiy qonuniyatlari va milliy xususiyatlarini aniqlash, adabiy matnni chuqurroq anglash hamda qiyosiy adabiyotshunoslik metodlarini

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

rivojlantirish uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Bunday tadqiqotlar turli adabiy an'analar o'rtasidagi aloqalarni anglashga va badiiy matnni ko'p qirrali tahlil qilishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, badiiy obraz yaratish vositalari adabiy asarning nafaqat tasviriy shaklini, balki uning ichki mazmuni, g'oyaviy yo'nalishi va estetik ta'sirini ham belgilaydi. Ularni qiyosiy o'rganish turli adabiy an'analar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash, inson ruhiyatining badiiy talqinini chuqurroq tushunish hamda milliy va umuminsoniy qadriyatlarning adabiyotdagi ifodasini yoritish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Shakespeare, W. Hamlet. Act I, Scene II. Project Gutenberg. https://www.gutenberg.org/files/1524/1524-h/1524-h.htm
2. Qodiriy, A. O'tkan kunlar. Foydalanilgan nashrning aniq nashriyot, nashr yili va sahifa ma'lumotlari yakuniy topshirishdan oldin tekshirilishi lozim.
3. Abrams, M. H., Harpham, G. G. A Glossary of Literary Terms. 11th ed. Stamford: Cengage Learning, 2015.
4. Tursunov, E. Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani leksikasining o'ziga xosligi. Xorijiy lingvistika va lingvodidaktika, 2025. DOI: https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.foreign-linguistics.75705
5. Suyunova, Z. M. The Harmony of Character Typology and Artistic Devices in Abdulla Qodiriy's Novel "Bygone Days". Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture. DOI: https://doi.org/10.51699/cajlpc.v6i4.1350

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.